

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**  
**Сумський державний університет**  
**Шосткинський інститут**  
**Кафедра економіки та управління**

«До захисту допущено»

В. о. завідувача кафедри

\_\_\_\_\_ Мануйлович Ю. М.

(підпис) (прізвище та ініціали)

«26» травня 2024 р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**  
**на здобуття освітнього ступеня бакалавр**

зі спеціальності 051 «Економіка»,  
освітньо-професійної програми «Економіка і бізнес»

на тему: Планування заходів зі зниження собівартості продукції на ПАТ  
«Новгород-Сіверський сирзавод»

Студента (ки) групи Ез-01ш  
(шифр групи)

Толкачова Наталія Олександрівна  
(прізвище, ім'я, по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.  
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на  
відповідне джерело.

\_\_\_\_\_  
(підпис)

Н.О. Толкачова  
(ініціали та прізвище студента)

Керівник ст. викладач, к.е.н., Новикова І. В. \_\_\_\_\_

**Шостка 2024**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
Шосткинський інститут  
Кафедра економіки та управління

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача кафедри  
економіка та управління

\_\_\_\_\_Мануйлович Ю. М.

«26» січня 2024 р.

ЗАВДАННЯ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА  
за спеціальністю 051 Економіка  
освітньо-професійної програми «Економіка і бізнес»  
студенту групи Ез-01ш  
(шифр і номер групи)  
Толкачова Наталія Олександрівна  
(П.І.Б студента)

1. Тема роботи Планування заходів зі зниження собівартості продукції на ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод»  
затверджена наказом по ШІ СумДУ № 16-ОД від «01» квітня 2024 р.
2. Термін подання студентом закінченої роботи 30.05.2024 р.
3. Мета кваліфікаційної роботи: полягає в дослідженні теоретичних аспектів формування собівартості та планування і формування заходів по зниженню собівартості продукції на дослідженому підприємстві..
4. Об'єкт дослідження: процеси формування витратного механізму виробництва продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі».
5. Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти ефективного управління витратами для формування шляхів зниження собівартості продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі»
6. Кваліфікаційну роботу бакалавра виконують на матеріалах: статтях публікаціях українських та зарубіжних вчених, законодавчих та нормативно-

правових актів України, а також інструктивно-методичних документах та фінансово-економічній звітності ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод»

7. Орієнтовний план кваліфікаційної роботи, терміни подання розділів керівникові та зміст завдань для виконання поставленої мети.

| № пор. | Назва розділу  | Термін подання |
|--------|--|----------------|
| 1      | Собівартість як основа ефективного розвитку підприємства                     | 19.02.2024     |
| 2      | Методика аналізу собівартості продукції                                      | 25.03.2024     |
| 3      | Аналіз собівартості та планування заходів зі зниження собівартості продукції | 17.05.2024     |

Зміст завдань для виконання поставленої мети кваліфікаційної роботи бакалавра:

У розділі 1 студент має дослідити теоретичні аспекти сутності собівартості та особливості її формування на підприємстві

У розділі 2 студент має обґрунтувати системи показників для оцінки собівартості та методику аналізу рівня витрат на гривню продукції

У розділі 3 студент має проаналізувати вплив кожного фактору на результативний показник – собівартість та запропонувати заходи зі зниження собівартості на підприємстві

8. Дата видачі завдання 26 січня 2024 року

Керівник кваліфікаційної роботи бакалавра

\_\_\_\_\_  
(підпис)

Новикова І. В.

(ПІБ керівника роботи)

Завдання до виконання одержав

\_\_\_\_\_  
(підпис)

Толкачова Н.О.

(ПІБ студента)

## ЗМІСТ

|   |    |
|---|----|
| РЕФЕРАТ.....  | 5  |
| ВСТУП .....   | 6  |
| РОЗДІЛ I СОБІВАРТІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ<br>ПІДПРИЄМСТВА .....                      | 8  |
| 1.1 Теоретичні аспекти сутності собівартості.....   | 8  |
| 1.2. Особливості формування собівартості на підприємстві .....                                  | 11 |
| РОЗДІЛ II МЕТОДИКА АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ .....   | 16 |
| 2.1 Обґрунтування системи показників для оцінки собівартості продукції<br>на підприємстві.....  | 16 |
| 2.2 Методика аналізу рівня витрат на гривню продукції.....                                      | 20 |
| РОЗДІЛ III АНАЛІЗ СОБІВАРТОСТІ ТА ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗІ<br>ЗНИЖЕННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ..... | 25 |
| 3.1 Загальна характеристика підприємства.....   | 25 |
| 3.2 Аналіз собівартості продукції за калькуляційними статтями.....                              | 26 |
| 3.3 Планування заходів зі зниження собівартості продукції.....                                  | 36 |
| ВИСНОВКИ.....   | 39 |
| СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....   | 42 |

## РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота бакалавра містить 41 сторінок основного тексту, 3 розділів, 8 таблиць та 3 рисунків, 12 формул, список використаної літератури з 30 найменувань.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в дослідженні теоретичних аспектів формування собівартості та планування і формування заходів по зниженню собівартості продукції на дослідженому підприємстві.

Об'єкт дослідження: процеси формування витратного механізму виробництва продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі».

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти ефективного управління витратами для формування шляхів зниження собівартості продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі»

У першому розділі «Собівартість як основа ефективного розвитку підприємства» були розглянуті сутність, складові та особливості собівартості підприємства.

У другому розділі «Методика аналізу собівартості продукції»

У третьому розділі «Аналіз собівартості та планування заходів зі зниження собівартості продукції» надана загальна характеристика підприємства, проаналізовані чинники впливу на величину собівартості та запропоновані заходи по зниженню собівартості продукції на ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод»

Ключові слова: собівартість, аналіз, витрати, чинники впливу, витрати на гривню продукції.

## ВСТУП

Сучасний стан економіки України характеризується економічною та фінансовою нестабільністю, хоча в останні роки було зрушення в рості економічних показників, про що свідчило збільшення вкладених інвестицій в економіку України, але війна вносить свої корективи. З початком повномасштабного вторгнення росії економічний стан України стрімко погіршився.

Зміни діяльності підприємства визначаються певними факторами, які в першу чергу впливають на собівартість продукції, що випускає підприємство.

Актуальність теми. Собівартість продукції для будь-якого підприємства або бізнесу є основним якісним показником його діяльності. Її рівень відображає як досягнення, так і недоліки підприємства в цілому та окремих структурних підрозділів. Систематичне зниження собівартості продукції має велике економічне значення, оскільки збільшує прибуток на одну гривню витрат при стабільних ринкових цінах і підвищує конкурентоспроможність продукції.

В умовах ринкових відносин завдання зниження собівартості продукції не планується централізовано, а ефективність роботи підприємств оцінюється за показниками прибутку. Однак питання зниження собівартості набуває ще більшого значення, оскільки від рівня витрат залежить конкурентоспроможність продукції, фінансовий стан підприємства, матеріальний і культурний рівень життя працівників та достатність власних коштів для ведення бізнесу.

Об'єкт дослідження: процеси формування витратного механізму виробництва продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі».

Предмет дослідження: теоретичні та практичні аспекти ефективного управління витратами для формування шляхів зниження собівартості продукції на ПАТ «Новгород-Сіверському сирзаводі»

**Мета кваліфікаційної роботи** полягає в дослідженні теоретичних аспектів формування собівартості та планування і формування заходів по зниженню собівартості продукції на дослідженому підприємстві

Досягнення поставленої мети стає можливим при вирішенні наступних завдань:

1. дослідити сутність собівартості як об'єкту аналізу та обґрунтувати систему показників, які використовуються при плануванні та аналізі собівартості продукції;
2. за допомогою різних методичних підходів провести критичну оцінку формування собівартості на підприємстві та виконання дотримання планових показників за фактом;
3. запропонувати шляхи по зниженню собівартості при плануванні цього показника на діючому підприємстві.

**Методи дослідження.** У процесі дослідження використані методи загальнонаукові та спеціальні методи, також застосовувалася методика системного аналізу, факторного аналізу, опрацювання статистичної і бухгалтерської звітності ПАТ «Новгород-Сіверський сир завод», особисті спостереження і висновки.

**Інформаційною базою** дослідження є законодавчо-нормативні акти, наукові публікації вітчизняних вчених у фахових виданнях, академічні видання, монографії, матеріали наукових конференцій, інтернет-ресурси, матеріали фінансової звітності, підприємства яке досліджується.

# РОЗДІЛ 1 СОБІВАРТІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

## 1.1 Теоретичні аспекти сутності собівартості

Виробничий процес є важливим і навіть головним етапом в кругообігу грошових коштів компанії або будь-якого бізнесу. У процесі його здійснення підприємство витрачає матеріали, технології, трудові та фінансові ресурси, формує виробничі витрати для виробництва і реалізації виготовленої продукції і отримує фінансовий результат від своєї діяльності – або прибуток, або збиток.

Як економічна категорія, собівартість виглядає наступним чином:

- є основою для обліку і контролю рівня витрат на виробництво і реалізацію виготовленої продукції;

- з врахуванням витрат, собівартість є основою ціни на продукцію і її нижньою межею, яка служить основою "обмежувача" для виробника (через можливі збитки компанія не може встановити ціну нижче собівартості);

- впливає на величину прибутку і рівень рентабельності;

- показує ефективність використання всіх видів ресурсів підприємства, впровадження та використання в повному обсязі новітніх технологій та інновацій, вдосконалення організації виробництва і системи управління;

- це важлива складова для економічного обґрунтування управлінських, інвестиційних та інноваційних рішень.

Собівартість продукції, яка виготовляється та реалізовується, безпосередньо залежить від продуктивності праці, ефективного використання основних фондів, енергоресурсів, зниження непродуктивних витрат, або будь-яких втрат, організації виробництва, якості управління та інших факторів.

Принципи, що формують собівартість продукції :

- чітка класифікація витрат підприємства за сферами економічної діяльності: виробництво, управління, капітальні вкладення, невиробничі, продажі;



- пряма залежність між витратами та процесами виробництва та обігу;
- перерозподіл витрат в процесі регенерації для відновлення або ведення основної виробничої діяльності;
- безпосередній облік фактичних витрат, незалежно від рівня відповідності встановленим стандартам і умовам;
- безпосередній облік виробничих витрат за певний, встановлений період часу.

При веденні виробничої діяльності собівартість виробленої і реалізованої продукції включає в себе витрати в централізованому порядку. І обліку всіх витрат, на всіх стадіях виробництва і реалізації необхідно вести планування витрат і порівняння фактичних витрат з плановими.

Планування виробничої собівартості продукції підприємств впливає з витрат на виробництво і є невід'ємною частиною планування діяльності промислових підприємств, що включає систему техніко-економічних розрахунків, яка відображає поточні суми витрат, що включаються в повну собівартість продукції, і витрати всього виробничого циклу за стадіями управління. (рис. 1).

Метою планування загальних виробничих витрат підприємства є визначення економічно обґрунтованих витрат, які необхідні на планований період для виробництва і реалізації кожного виду продукції, що виробляється підприємством і всієї номенклатури промислової продукції.



Рисунок 1.1 – Витрати повного циклу виробництва по етапах управління

Основні завдання аналізу собівартості продукції є наступними:

- 1) Оцінка ефективності виконання планового завдання за собівартістю продукції;
- 2) Перевірка правильності інформації щодо фактичних витрат;
- 3) Оцінка виконання планових завдань на основі узагальнених показників динаміки шляхом порівняння з плановими даними і вивчення структури витрат в динаміці;
- 4) виявлення і розрахунок резервів зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції.

Економічним службам підприємств слід приділяти особливу увагу вивченню та оцінці найбільш важливих видів продукції, оскільки результати аналізу цього важливого показника використовуються для визначення шляхів подальшого зниження витрат виробництва та проведення організаційно-технічних заходів щодо економії витрат на певних ділянках робіт.

## 1.2 Особливості формування собівартості на підприємстві

Собівартість продукції є багатограним показником, який включає багату кількість факторів, що впливають на величину та рівень собівартості. Усі фактори, які впливають на результативний показник, можуть бути поділені на зовнішні, тобто ті, на які підприємство вплинути не має можливості та внутрішні фактори, якими може керувати підприємство самостійно.

До зовнішніх факторів впливу на собівартість відносяться:

- коливання цін на складові, які використовуються для виробництва: це і сировина, і матеріали, і напівфабрикати, і інструмент, і паливо, і енергію, тобто ті складові, які підприємство купує у інших підприємств;
- законодавство про мінімальну заробітну плату, різні обов'язкові внески, відрахування та податки на заробітну плату (наприклад, внески на соціальне страхування);
- зміна тарифів на вантажні перевезення.

До внутрішніх факторів впливу на собівартість відносять наступні:

- за рахунок введення новітніх технологій та використання потужностей зростання продуктивності праці;
- за рахунок вище перелічених факторів падіння трудомісткості продукції;
- падіння матеріаломісткості продукції;
- зменшення або повна відсутність втрат від браку.

На зміну фактичних витрат для виробництва одиниці продукції від планової впливають зміни як мінімум три фактори, а саме: обсяг виробництва, сума постійних витрат та сума змінних витрат. Розрахунок впливу чинників, які перелічені вище, на відхилення фактичної собівартості одиниці продукції проводять використовуючи метод ланцюгових підстановок або будь-яким іншим методом, який можна застосувати до змішаної моделі.

Для планування величини собівартості на наступні періоди завжди розглядають можливості зниження поточної собівартості. Розрізняють резерви,

які можна використовувати зараз, тобто поточні резерви, та ті, які закладаються в стратегічні плани заміни технологій, обладнання, тобто перспективні резерви зниження собівартості. Для забезпечення зниження собівартості окремих видів продукції завжди враховують мінімізацію або виключення в цілому усіх видів непродуктивних витрат (явних та прихованих), і також перевитрат по всім видам ресурсів, включаючи і надмірне витрачання грошових коштів, виявлених в ході аналізу.

При сприятливій кон'юктурі ринку до перспективних резервів відносять можливість збільшення обсягів випуску та реалізації продукції, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, включаючи введення новітніх інноваційних технологій або обладнання.

Відносний рівень витрат зазвичай виражається у вигляді індексу. Розрахувати цей індекс можна як ділення витрат даної компанії на середні витрати кожного конкурента. Таким чином, якщо індекс дорівнює 1, це означає, що витрати даної компанії такі ж, як і у її конкурентів. Якщо індекс менший за одиницю – витрати нижчі, якщо більший - конкуренти мають перевагу.

Щоб не витрачати зайвий час на виявлення резервів майбутнього успіху, збільшення обсягу продукції (послуг) і зниження витрат в минулих періодах, необхідний проводити систематичний комплексний аналіз діяльності підприємства в цілому та порівняльний аналіз по окремих напрямленостях.

Розрахунок планової собівартості реалізації окремих товарів і продуктів використовується для визначення потреби в оборотному капіталі, планування прибутку, організаційно-технічних заходів та економічної ефективності виробництва в цілому, внутрішньовиробничого планування, ціноутворення на підприємстві та стратегій розвитку..

Витрати підприємства класифікуються за такими ознаками (табл.1.1):

Таблиця 1.1 – Групування витрат за кваліфікаційними ознаками

| Ознака кваліфікації                                    | Групування витрат   |
|--|---|
| За способом перенесення вартості на продукцію          | Прямі витрати;<br>Непрямі витрати   |
| За видами продукції                                    | Витрати на виробу;<br>Витрати на групи виробів;<br>Витрати на замовлення  |
| З економічним змістом (елементами витрат)              | Матеріальні витрати ;<br>Витрати на оплату праці;<br>Відрахування на соціальні заходи;<br>Амортизація;<br>Інші витрати  |
| З цільовим призначенням (статтями калькуляції)         | Прямі виробничі витрати;<br>Витрати на утримання й експлуатацію машин і механізмів;<br>Загально виробничі витрати;<br>Адміністративні витрати;<br>Витрати на збут |
| За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат | Умовно-змінні витрати;<br>Умовно-постійні витрати;<br>Інші (змішані, незворотні, альтернативні)   |
| За місцем виникнення витрат                            | Витрати виробництва;<br>Витрати цеху;<br>Витрати дільниць;<br>Витрати функціональних служб  |
| За календарними періодами                              | Поточні витрати;<br>Одноразові витрати  |
| За функціями управління                                | Виробничі витрати;<br>Невиробничі витрати   |
| За рівнем планування і контрольованості                | Регульовані (нерегульовані) витрати;<br>Нерегульовані (неконтрольовані) витрати   |
| За звітними періодами                                  | Капітальні витрати;<br>Фінансові витрати  |
| В залежності від доцільності їх здійснення             | Продуктивні витрати;<br>Непродуктивні витрати   |
| За ступенем залежності від прийняття рішень            | Релевантні витрати;<br>Не релевантні витрати  |
| За порядком обчислення                                 | Фактичні витрати;<br>Планові (бюджетні) або прогнозовані;<br>Нормативні витрати   |

Найбільшу частку у всіх витратах підприємства займають затрати на виробництво продукції. Сукупність виробничих витрат показує, в яку вартість

обходиться підприємству виробництво виготовленої продукції, тобто вони становлять виробничу собівартість продукції.

Виробнича собівартість - це грошовий вираз затрат, необхідних для підготовки, виробництва та реалізації продукції.

Виробнича собівартість є одним з головних показників діяльності підприємства. Вона характеризує ефективність всього виробничого процесу підприємства, оскільки відображає організаційний рівень виробничого процесу, рівень технології, продуктивність праці, питому вагу витрат на виробництво за окремими елементами і факторами та інші виробничі витрати.

Вона використовується як показник для контролю за використанням виробничих ресурсів, визначення економічної ефективності організаційно-технічних заходів та встановлення цін на продукцію.

Собівартість продукції тісно пов'язана з економічними розрахунками. В умовах ринкових відносин зниження собівартості продукції є основним джерелом зростання прибутку. Собівартість продукції відшкодовує витрати підприємства на забезпечення простого відтворення всіх факторів виробництва (предметів і засобів праці, робочої сили, природних ресурсів тощо).

Отже, при дослідженні складових собівартості продукції був виявлен наступний перелік витрат

- дослідження ринку з метою виявлення потреб у конкретних видах продукції

- підготовку та організацію освоєння нової або модернізованої продукції, організацію виробництва за винятком витрат на сировину, матеріали, тепло, електроенергію, амортизаційні відрахування за використання основних засобів і нематеріальних активів, оплата праці персоналу тощо

- утримання та управління виробничим персоналом

- маркетинг продукції (упаковка, транспорт, реклама, інформаційна підтримка та інші витрати)

- розвідка, використання та охорона природних ресурсів (геологорозвідка, плата за воду, деревину, охорона повітря та водних об'єктів);

- Організація навчання та підготовки кадрів
- постійна раціоналізація виробництва (заміна техніки і технології виробництва, покращення якості продукції за рахунок вдосконалення процесу організації і керування виробництвом);

Виробничі витрати також містять витрати, пов'язані з дефектами, нестачею та псуванням матеріалів у межах норм, встановлених технічними регламентами.

Собівартість продукції відображає дію законів ринкової економіки, які сприяють зниженню витрат виробництва шляхом прискорення науково-технічного розвитку, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, економії ресурсів, впровадження маловідходних та безвідходних технологій, укрупнення виробництва.

Собівартість продукції – це показник рівня затрат, пов'язаних з виробництвом продукції. Цей показник використовується для аналізу і контролю використання матеріалів, сировини і всіх інших виробничих ресурсів, а також для визначення економічної ефективності організації виробничого процесу.

## РОЗДІЛ II МЕТОДИКА АНАЛІЗУ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

### 2.1 Обґрунтування системи показників для оцінки собівартості продукції

Комплексний аналіз витрат проводять за даними планових та фактичних калькуляційних статтях. При аналізі використовують особливі показники, за допомогою яких можливо визначити вплив на зміну результативного показника, а саме собівартість. При аналізі виявляють відхилення фактичної собівартості кожної одиниці продукції від планової. На відхилення можуть впливати зміни обсягу виробництва, зміна витрат, які відносяться до постійних та зміна витрат, які відносять до змінних. Розрахунок впливу кожного з вищеназваних факторів на відхилення фактичної собівартості кожної одиниці продукції можна проводити як методом ланцюгових підстановок так і інші методами.

Аналіз собівартості передбачає комплексну оцінку виконання запланованих (розрахункових) показників зниження собівартості. Цей етап включає

- а) розрахунок загальних постійних витрат на одиницю продукції; та
- б) розрахунок виробничих витрат на одиницю продукції; та
- в) розрахунок собівартості одиниці продукції; г) розрахунок витрат на оплату праці на одиницю продукції; д) розрахунок витрат на оплату праці на одиницю продукції
- г) витрати на оплату праці на одиницю продукції.

Аналіз собівартості продукції здійснюється за такими етапами

I. Загальна оцінка виконання планових (кошторисних) завдань зі зниження виробничих витрат. Цей етап включає в себе:

- розрахунок загальної суми постійних витрат на виробництво всієї продукції;
- розрахунок змінних витрат на одиницю продукції;
- розрахунок собівартості одиниці продукції;



- Порівняння фактичних і планових витрат та виявлення відхилень і впливу кожного з факторів на відхилення результативного показника. У даному випадку результативним показником є собівартість продукції.

До факторів, що впливають на зміну собівартості одиниці продукції, відносяться: зміна обсягів виробництва; зміна постійних витрат; зміни в обсязі виробництва; зміна змінних витрат.

II. Вивчення окремих статей калькуляції даного виробу.

Це дасть можливість знайти на підприємстві значні резерви зниження собівартості продукції за рахунок ефективнішого використання виробничих ресурсів.

III. Розшифрування матеріальних витрат — це аналіз витрат окремих видів матеріалів, які витрачають на виготовлення конкретного виробу. Це і є третій етап аналізу собівартості одиниці продукції, який здійснюється за даними другого розділу калькуляції.

Щоб краще зрозуміти природу витрат, розглянемо основні показники, які комплексно характеризують собівартість продукції компанії розраховують собівартість валової продукції, собівартість виробленої продукції та собівартість реалізованої продукції.

Валова собівартість продукції як показник використовується переважно для внутрішніх потреб підприємств, де кількість незавершеного виробництва є нестабільною.

Собівартість валової продукції ( $C_{в.п.}$ ) обчислюють за формулою:

$$C_{в.п.} = C_{т.п.} + (C_{нв.п.р.} - C_{нв.к.р.}), \quad (2.1)$$

Де ( $C_{в.п.}$ ) — собівартість валової продукції

де  $C_{т.п.}$  — собівартість товарної (виготовленої) продукції;

$C_{нв.п.р.}$  і  $C_{нв.к.р.}$  — відповідно собівартість незавершеного виробництва на початок і кінець розрахункового періоду.

Собівартість товарної (виготовленої) продукції підприємства обчислюють за попередньо визначеною собівартістю окремих виробів, тобто

$$C_{т.} = \sum_{п} xC_i \cdot xN_i, \quad (2.2)$$

де  $C_T$  — собівартість товарної продукції;

$n$  — кількість найменувань продукції;

$C_i$  — собівартість одиниці  $i$ -ї продукції;

$N_i$  — виробництво  $i$ -ї продукції у натуральному виразі.

Собівартість реалізованої продукції ( $C_p$ ) включає собівартість товарної продукції виготовленої), плюс витрати, пов'язані з її реалізацією ( $V_p$ ):

$$C_p = C_T + V_p, \quad (2.3)$$

Собівартість реалізованої продукції ще обчислюють корегуванням собівартості продукції на зміну залишків нереалізованої продукції:

$$C_p = C_T + (C_{сп.} - C_{ск.}), \quad (2.4)$$

де  $C_{сп.}$ ,  $C_{ск.}$  — собівартість товарної продукції на складі на початок і кінець розрахункового періоду.

Собівартості одиниці виготовленої продукції розраховують за формулою:

$$C_{оп} = П_v / П + З_v, \quad (2.5)$$

де  $C_{оп}$  собівартості одиниці продукції;

$П_v$  — постійні (умовно-незмінні) витрати;

$З_v$  — змінні витрати;

$П$  — обсяг виробництва.

Плани зниження собівартості продукції реалізуються за допомогою планів зниження витрат на гривню виробленої продукції. Усі фактори, що впливають на ці зміни витрат, можна класифікувати на окремі групи.

Методика визначення впливу окремих (колективних) техніко-економічних чинників на поточну зміну (зниження, підвищення) собівартості здійснюється в наступному порядку:

1. Визначають витрати на 1 грн. виготовленої продукції в базовому році:

$$V_{1грн.тпб} = C_{тпб.} \cdot Q_{тпб.}, \quad (2.6)$$

де  $V_{1грн.тпб.}$  — витрати на одну гривню продукції, яка виготовлена в базовому році, грн.;

$C_{тпб.}$  — собівартість продукції, яка виготовлена в базовому році;

$Q_{\text{тпб.}}$  — обсяг виробництва виготовленої продукції в базовому році.

2. визначають вихідну собівартість виготовленої продукції в плановому році ( $C_{\text{вих. пл.}}$ , грн.):

$$C_{\text{вих. пл.}} = V_{\text{грн.тпб.}} \times Q_{\text{тп пл.}}, \quad (2.7)$$

де  $Q_{\text{тп пл.}}$  — плановий обсяг виготовленої продукції підприємства, грн.

3. прямі розрахунки для визначення економії витрат за рахунок техніко-економічних факторів:

- підвищення технологічного рівня виробництва призводить до економії коштів завдяки зменшенню витрат матеріалів. ( $E_{\text{м.}}$ ):

$$E_{\text{м.}} = (N_{\text{б.}} \times Ц - N_{\text{і}} \times Ц) \times N_{\text{і}}, \text{ грн.} \quad (2.8)$$

де  $N_{\text{б.}}$  і  $N_{\text{і}}$  — норми затрат всіх видів матеріалів до і після здійснення змін в натуральних одиницях;

$Ц$  — ціна одиниці ресурсу;

$N_{\text{і}}$  — обсяг випуску продукції після здійснення заходу, у натуральних одиницях.

- підвищення продуктивності році, тобто зменшення трудомісткості виготовлення продукції ( $E_{\text{т.}}$ ):

$$E_{\text{т.}} = [t_{\text{б.}} \times (C_{2\text{б.}} - t_{\text{і.}} \times C_{2\text{і.}}) \times (1 + \% \text{дод.} \backslash 100) \times (1 + \% \text{соц. зах.} \backslash 100)] \times N_{\text{і}}, \quad (2.9)$$

де  $t_{\text{б.}}$ ,  $t_{\text{і}}$  — трудомісткість одиниці продукції до і після здійснення заходу, н.- год.;

$C_{2\text{б.}}$  і  $C_{2\text{і}}$  — середньогодинна тарифна ставка робітників до і після здійснення заходу, грн. \ год.;

$\% \text{дод.}$  — середній відсоток відрахувань на соціальні заходи.

Визначають планову собівартість продукції ( $C_{\text{тп.пл.}}$ ):

$$C_{\text{тп.пл.}} = C_{\text{вих.пл.}} + E_{\text{сум.}}, \quad (2.10)$$

де  $C_{\text{вих.пл.}}$  — собівартість вихідної виготовленої продукції за планом;

$E_{\text{сум.}}$  — сума економії витрат за всіма техніко-економічними показниками, грн.

На зміну об'єму та структури продукції впливають також умовно-постійні витрати (крім амортизації). Ці витрати безпосередньо не залежать від об'ємів

продукції, що випускається. Із збільшенням обсягу виробництва їхня кількість на одиницю продукції зменшується, що приводить до зниження її собівартості. Відносна економія коштів на умовно-постійних витратах визначається за формулою:

$$E_n = (T \times \Pi_6) / 100, \quad (2.11)$$

де  $E_n$  — економія умовно-постійних витрат;

$\Pi_6$  — сума умовно-постійних витрат у базовому році;

$T$  — темп приросту виготовленої продукції в порівнянні з базисним роком.

Значні резерви закладені в зниженні витрат на підготовку й освоєння нових видів продукції і нових технологічних процесів, у зменшенні витрат пускового періоду по цехах, що вводяться знову в дію. Розрахунок суми зміни витрат здійснюється по формулі:

$$E_n = (31/D1 - 30/D0) \times D1, \quad (2.12)$$

де  $E_n$  — зміна витрат на підготовку й освоєння виробництва;

30, 31 — суми витрат базисного і звітнього року;

$D0, D1$  — обсяг виготовленої продукції у базисному і звітньому році

Ці економічні показники є основними для підприємства, тобто допомагають визначити загальну суму витрат, що безпосередньо впливають на формування і величину собівартості продукції і як слідство на кінцевий фінансовий результат діяльності підприємства.

## 2.2 Методика аналізу рівня витрат на гривню продукції

Найпоширенішим показником виробничих витрат є рівень витрат на гривню продукції. Цей показник відображає безпосередній зв'язок з прибутком, тобто впливає на кінцевий результат діяльності компанії.

Для визначення та аналізу рівня витрат на гривню продукції необхідно провести ряд додаткових розрахунків. В основному це стосується планових витрат, необхідності перерахунку фактичних обсягів виробництва за плановими

цінами та необхідності врахування коливань цін на сировину та готову продукцію у звітному періоді.

Витрати на одну гривню промислової продукції є ключовим і найбільш поширеним та впливовим показником собівартості продукції. Цей показник застосовується в будь-якій галузі, при аналізі діяльності будь-якого підприємства, будь-якого бізнесу. Тому він вважається універсальним показником і це головною перевагою цього показника. Використання цього показника дає можливість не тільки оцінити виконання планів по собівартості продукції, але й оцінити динаміку собівартості продукції в будь-якій галузі та провести порівняльний аналіз собівартості продукції підприємств, що випускають аналогічну продукцію.

Витрати на гривню промислової продукції розраховуються шляхом ділення загальної суми витрат на виробництво і реалізацію на собівартість продукції в оптових цінах підприємства.

Результати аналізу цього ключового показника використовуються для визначення шляхів подальшого зниження собівартості продукції та впровадження низки організаційно-технічних заходів щодо зниження витрат на конкретних ділянках роботи.

На відхилення між фактичними та плановими витратами впливає коливання норм витрат у зв'язку з заміною обладнання, або його удосконалення, зміна цін на матеріали та зміна кількості використання матеріалів.

Вплив фактору норми розраховується наступним чином: фактична норма мінус планова норма  $\times$  планова ціна. Вплив цінового фактору: фактична ціна мінус запланована ціна помножена на фактичну ставку. Відомо, що ціни на матеріали не залежать від діяльності компанії, тоді як транспортно-заготівельні витрати, які є частиною ціни, плануються і фактично фіксуються, а отже, залежать від компанії.

Вплив фактору "заміщення матеріалів" розраховується наступним чином: різниця між нормою матеріалу, що заміщується, та ціною матеріалу, що заміщується, помножена на ціну матеріалу, що заміщується.

Собівартість реалізованої продукції та операційні витрати формуються за такими статтями витрат, які відображені на рисунку рис. 2.1:



Рисунок 2.1 – Класифікація витрат основної діяльності за статтями витрат

Враховуючи всі перелічені витрати при виготовленні і реалізації продукції будь-який бізнес намагається зменшити собівартість і окремого виробу і напряму діяльності. Тому науковці розширюють теоретичну розробку напряму планування зниження собівартості продукції. В науковій літературі виділяють і обґрунтував такі напрямки, які спрямовані на зниження собівартості продукції.

По-перше, підвищення рівня технологічності виробництва. Покращення використання та застосування нових видів сировини та матеріалів, які є дешевшими за ціною і в цілому буде зменшувати собівартість виробів. При можливості удосконалення або зміна конструкції та технічних характеристик продукції для її здешевшення. Зміна конструкції та технічних характеристик продукції та інші фактори, що впливають на рівень технології виробництва. Інші фактори, що впливають на рівень технології виробництва.

Витрати можна зменшити за рахунок впровадження автоматичних систем управління, використання комп'ютерів, удосконалення та модернізації існуючого обладнання та технологій. Витрати також можна зменшити за рахунок комплексного використання сировини, застосування економічно ефективних альтернатив та загального використання відходів у виробничому процесі.

По-друге, вдосконалення організації виробництва та організації праці. Витрати можуть бути зменшені в результаті проведення реорганізацій, змін в організації виробництва, структурі та методах праці. Спеціалізації виробництва та покращення управління виробництвом може призвести до зниження виробничих витрат. Також це стосується і більш ефективного використання основних фондів, покращення постачання матеріалів, налагодження оптимальної логістики з контрагентами, що призведе до зменшення транспортних витрат та інші фактори. Всі ці фактори підвищують рівень організації виробництва і праці що призводить до зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції.

По-третє, зміни в кількості та структурі продукції. Це може призвести до відносного скорочення постійних витрат (за винятком амортизації) та амортизаційних відрахувань, зміни асортименту та номенклатури продукції, а також поліпшення якості продукції.

По-четверте, зменшення витрат на сировину та витратні матеріали. Вартість спожитої сировини зменшується в результаті зменшення витрат сировини на одиницю продукції, що безпосередньо призводить до зниження коефіцієнта оборотного капіталу. Крім того, виробничі витрати підприємств можуть бути зменшені за рахунок покращення використання всіх видів ресурсів, скорочення витрат від браку та інших невиробничих витрат, та аналізу впливу галузевих та інших чинників, які можуть негативно вплинути на величину витрат.

Але слід зазначити, що зменшення собівартості продукції досягається насамперед за рахунок підвищення продуктивності праці. Якщо продуктивність праці зростає, то це зменшує частку заробітної плати в структурі витрат, оскільки скорочуються витрати на оплату працівникам на одиницю продукції. Тому будь-

якого підприємства, спрямована на збільшення продуктивності праці, і, як слідство, зменшення собівартості продукції, яка виготовляється на цьому підприємстві, під впливом як матеріальних, технологічних та інших витрат.

Зі збільшенням обсягів виробництва прибутки підприємств зростають не лише за рахунок зниження витрат, а й за рахунок збільшення кількості продукції. Тому, чим більший обсяг виробництва, тим більшу суму прибутку отримує підприємство. Найголовніше в боротьбі за зниження собівартості продукції – це дотримання найсуворішого режиму економії на всіх ділянках виробничо-господарської діяльності підприємства. Як відомо, навіть невелика економія сировини, матеріалів, палива та енергії у виробництві кожного виробничого підрозділу підприємства в цілому може дати значний ефект, оскільки в більшості галузей промисловості матеріальні витрати займають велику питому вагу в структурі собівартості продукції.



## РОЗДІЛ III АНАЛІЗ СОБИВАРТОСТІ ТА ПЛАНУВАННЯ ЗАХОДІВ ЗІ ЗНИЖЕННЯ СОБИВАРТОСТІ ПРОДУКЦІ

### 3.1 Загальна характеристика підприємства

Повне найменування товариства: *Приватне акціонерне товариство "Новгород-Сіверський сирзавод"*. Скорочене найменування підприємства: *ПАТ "Новгород-Сіверський сирзавод"*

Місцезнаходження товариства: Україна, 81700, Чернігівська обл., м. Новгород - Сіверськ, Вул. Залінійна 21 а.

Товариство було створено з метою здійснення підприємницької діяльності в харчовій галузі для задоволення потреб споживачів та отримання прибутку в інтересах акціонерів Товариства, а також його працівників.

Підприємницька діяльність даного товариства включає:

- переробку і виробництво молока та різного виду молочних продуктів;
- виробництво сільськогосподарської продукції;
- закупівельна та посередницька діяльність;
- торгівля продовольчими товарами та промисловими товарами власного виробництва;
- надання транспортних послуг;
- діяльність з цінними паперами, якими володіє дане підприємство;
- інші види діяльності, які не заборонені чинним законодавством України.

Товариство самостійно здійснює зовнішньоекономічну діяльність у будь якій сфері, пов'язаній з предметом його діяльності. При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності Товариство користується повним обсягом прав суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності відповідно до чинного законодавства України.

ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод», збудований у м. Новгород — Сіверськ в 1972 році, спочатку діяв як молочарня, що займалась заготівлею молока але з часом розвивався і розширював свої потужності.

Постачальниками сировини в основному являється населення та приватні господарства.

Також для безперебійної роботи усіх цехів закупають запчастини, паливо-мастильні, пакувальні та інші допоміжні матеріали від постачальників переважно західного регіону України.

Також для безперебійної роботи усіх цехів закупають запчастини, паливо-мастильні, пакувальні та інші допоміжні матеріали від постачальників переважно західного регіону України

Продукція Новгород-Сіверського сирзаводу користується постійним попитом у споживачів не тільки міста Новгород-Сіверський а інших міст і селищ, які розташовані поруч. Колектив заводу систематично виконує завдання з підвищення якості продукції, ефективності діяльності та якості роботи в цілому.

До 2012 року Новгород-Сіверський сирзавод був ЗАТ (Закрите акціонерне товариство). Але саме в 2012 році відбувається зміна форми власності на ПАТ(Приватне акціонерне товариство). Акціонерами товариства є юридичні та фізичні особи, які володіють акціями «Товариства» на момент зміни форми власності, або придбали акції «Товариства» при проведенні додаткового випуску акцій (емісії), а також була можливість придбання акцій на вторинному ринку цінних паперів.

### 3.2 Аналіз собівартості продукції за калькуляційними статтями

Щоб краще зрозуміти суть, формування та резерви, за допомогою яких можна знайти шляхи зниження собівартості продукції на підприємстві, перейдемо до детального аналізу показників рівня собівартості, факторів впливу на зміну собівартості продукції на підприємстві та загальної техніко-економічної оцінки роботи ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод»

Основна мета проведення аналізу собівартості продукції, яка випускається на підприємстві, – знаходження шляхів і можливостей зменшення собівартості продукції та збільшення прибутку.

Об'єктами аналізу собівартості будуть наступні показники:

- загальна сума витрат на виготовлення товарної продукції за статтями калькуляції та за елементами витрат;
- витрати на одну гривню виготовленої продукції;
- собівартість окремих видів продукції;
- прямі статті витрат;
- непрямі статті витрат.

Розглянемо та проаналізуємо динаміку основних техніко-економічних показників ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» таблиця 3.1

Таблиця 3.1 – Техніко-економічні показники діяльності підприємства

| №  | Показники                                | Од. вим.            | 2018      | 2019       | 2020       | До мин. Року |           |
|----|--|---------------------|-----------|------------|------------|--------------|-----------|
|    |  |                     |           |            |            | (+;-)        | %         |
| 1. | Чистий дохід від реалізації продукції    | Тис. грн.           | 4224,7    | 5504,7     | 7621,3     | +2116,4      | 138,4     |
| 2. | Собі вартість реалізованої продукції     | Тис. грн.           | 3521,0    | 4726,7     | 6716,5     | +1989,8      | 142,1     |
| 3. | Валовий прибуток                         | Тис. грн.           | 703,7     | 778,2      | 904,8      | +126,6       | 116,3     |
| 4. | Затрати на 1 грн. реалізованої продукції | Грн.                | 0,833     | 0,858      | 0,881      | +0,023       | 102,6     |
| 5. | Обсяг виробленої пром. продукції         | Тис. грн.           | 4234,5    | 5512,1     | 7612,5     | +2120,4      | 138,4     |
| 6. | Собівартість виробленої продукції        | Тис. грн.           | 3542,1    | 4735,4     | 6739,8     | +1988,4      | 142,0     |
| 7. | Затрати на 1 грн. виробленої продукції   | Грн.                | 0,836     | 0,859      | 0,888      | +0,029       | 103,3     |
| 8. | Чистий прибуток, збиток                  | Тис.грн<br>Тис.грн. | 70,4<br>— | 322,7<br>— | 268,0<br>— | -34,7<br>—   | 83,0<br>— |
| 9. | Середньооблікова чисельність             | Чол.                | 127       | 130        | 132        | +2           | 101,5     |

## Продовження таблиці 3.1

|     |  |              |        |        |        |        |       |
|-----|--|--------------|--------|--------|--------|--------|-------|
| 10. | Фонд оплати праці всього                         | Тис.<br>грн. | 595,4  | 638,2  | 807,8  | +169,6 | 126,6 |
| 11. | Продуктивність праці від обсягу вигот. продукції | Тис.<br>грн. | 33,3   | 42,4   | 57,8   | +15,4  | 136,3 |
| 12. | Середньомісячна зароб. плата                     | Тис.<br>грн. | 351,2  | 409,1  | 509,9  | +100,8 | 124,6 |
| 13. | Середньорічна вартість ОВФ                       | Тис.<br>грн. | 1993,1 | 2341,2 | 2610,1 | +268,9 | 111,4 |
| 14. | Фондовіддача                                     | Тис.<br>грн. | 2,12   | 2,35   | 2,92   | +0,57  | 124,2 |
| 15. | Власний капітал                                  | Тис.<br>грн. | 1301,7 | 1624,4 | 1893,4 | +254,6 | 130,2 |
| 16. | Чиста рентабельність                             | Тис.<br>грн. | 2,0    | 6,8    | 3,9    | -2,9   | 57,3  |
| 17. | Рентабельність реалізованої продукції            | Тис.<br>грн. | 1,7    | 5,8    | 3,5    | -2,3   | 60,3  |
| 18. | Рентабельність власного капіталу                 | Тис.<br>грн. | 5,4    | 19,8   | 14,2   | -5,6   | 71,7  |

Чистий дохід від реалізації продукції у звітному році в порівнянні до минулого збільшився на 2116,4 тис. грн., тобто на 38,4%, собівартість реалізованої продукції зросла на 42,1%, валовий прибуток зріс на 126,6 тис. грн., тобто на 16,3%, затрати на 1 грн. реалізованої продукції зросли на 2,6%. Обсяг виготовленої промислової продукції зріс на 2120,4 тис. грн., тобто на 38,4%, собівартість виробленої продукції збільшилася на 42%, затрати на 1 грн. виробленої продукції зросли на 3,3%.

Чистий прибуток підприємства у фактичному періоді відносно минулого року знизився на 34,7 тис. грн., тобто на 17%. Це відбулося за рахунок росту собівартості виготовленої та реалізованої продукції.

Середньооблікова чисельність працівників у поточному році в порівнянні з минулим зросла на 2 чоловіка, тобто на 1,5%.

Фонд оплати праці всього у звітному періоді в порівнянні з минулим зріс на 169,6 тис. грн., тобто на 26,6%.

Продуктивність праці від обсягу виготовленої продукції у поточному році в порівнянні з минулим зросла на 36,3%.

Середньомісячна заробітна плата у фактичному періоді відносно минулого збільшилася на 24,6%.

Середньорічна вартість основних виробничих фондів у 2020 р. в порівнянні з 2019 р. зросла на 11,4%, фондовіддача за аналогічний період зросла на 24,2%

Суттєво збільшився власний капітал у звітному році відносно минулого на 30,2%

Чиста рентабельність знизилась за аналогічний період на 42,7%, Рентабельність реалізованої продукції також знизилась на 39,7%, Рентабельність власного капіталу зменшилась у 2020 р. проти 2019 р. на 28,3%

Аналіз динаміки та структура собівартості продукції. Виробнича собівартість підприємства жорстко зумовлюється загальноекономічною ситуацією, галузевими пропорціями і платоспроможним попитом населення.

Для виконання аналітичних досліджень використана статистична звітність про виробництво продукції, форма №1-П, а також бухгалтерські дані про випуск, відвантаження і реалізацію продукції, залишки нереалізованої продукції на складі на початок і на кінець року.

Аналіз випуску продукції розпочинається з оцінки рівня виробництва в цілому на ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» у порівнянні з минулим роком.

Для цього розглянемо динаміку обсягів випуску продукції по таблиці 3.2

Таблиця 3.2 – Динаміка виробництва продукції на ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» (2019-2020рр.)

| №  | Показник  | 2019р. | 2020р. |
|----|---|--------|--------|
| 1. | Виготовлена (товарна) продукція в діючих цінах (без ПДВ), тис. грн. | 5512,1 | 7612,5 |
| 2. | Відсоток до попереднього року, %                                    | 130,1  | 138,1  |

Наведені дані показують зростання виробництва продукції у поточному році, порівнюючи з показником випуску продукції у 2019 році на 38.1%. Це

безперечно є хорошими показниками у роботі підприємства та свідчить про нарощення темпів виробництва та підвищення його ефективності.

На підприємстві переважає питома вага раніше освоєних виробів, тому тут планують та обліковують зниження собівартості порівнянної продукції у відсотках до минулорічної. До порівнюваної продукції відносять усі вироби, що їх виготовляли на підприємстві в минулому звітному періоді, за винятком виробів, виготовлених у дослідному варіанті, та тих, які були на стадії впровадження у виробництво.

Порівнюючи фактичну собівартість із собівартістю перерахованою за рівнем минулого року, можна визначити економію чи перевитрату.

Підприємство у звітному році планувало зниження собівартості продукції на 89.8 тис. грн. (6439.5 - 6349.7), або на 1.4%. Фактично собівартість продукції проти плану зросла на 152.1 тис. грн. (6501.8–6349.7), або на 2.39%, тобто завдання зі зниження собівартості не було виконано. Надпланове зростання собівартості фактично випущено порівнянної продукції проти минулорічної на 62.3 тис. грн. (6501.8-6439.5) склалося під впливом двох факторів:

- 1) зміни рівня витрат на виробництво одиниці продукції;
- 2) зміни оптових цін та тарифів.

Проаналізувавши загальний стан підприємства, можемо сконцентрувати свою увагу на аналізі собівартості продукції, яку виробляє дане підприємство.

На цьому етапі аналізу розглядаються виробничі витрати за окремими статтями витрат або калькуляційними статтями.

Витрати за статтями витрат – це витрати на окремі види продукції, а також витрати основного та допоміжного виробництва.

Групування витрат за призначенням, тобто за статтями витрат, показує, де саме, з якою метою і в якому обсязі були використані ресурси. Таке групування необхідне для визначення собівартості окремих видів продукції, виявлення центрів концентрації витрат і пошуку резервів зниження собівартості.

Планування та облік витрат за статтями калькуляції дозволяє встановити цільові напрямки витрат, прив'язати їх до технологічних процесів, розрахувати собівартість окремих виробів і виробничих підрозділів, узагальнити витрати за місцями виникнення (дільниця, бригада, цех) і забезпечити контроль за тим, де ці витрати понесені.

По-елементний аналіз витрат дозволяє

- дослідити зміни в структурі витрат порівняно з бізнес-планом;
- оцінити динаміку структури витрат
- виявити галузеві особливості (матеріаломісткість, фондомісткість, енергомісткість, трудомісткість).
- визначити вплив науково-технічного прогресу, рівня кооперації та спеціалізації на зміну структури витрат;
- виявити найважливіші напрямки пошуку резервів зниження витрат.

Аналіз здійснюється шляхом порівняння фактичної питомої ваги кожного елемента витрат на виробництво з його питомою вагою у витратах попереднього року або планом. Оцінюється зміна частки кожного елемента витрат у загальній сумі витрат, тобто досліджується структура витрат.

Цей аналіз необхідний для визначення найважливіших витрат для компанії або тих, які можуть стати такими в майбутньому.

Аналіз зазвичай починається з оцінки загального виконання плану виробничих витрат. Далі розглядаються відхилення за окремими видами витрат. Слід зазначити, що деякі відхилення за статтями витрат можуть бути результатом дії одних і тих самих факторів. Наприклад, при механізації праці витрати на оплату праці можуть знизитися, але витрати на утримання та експлуатацію обладнання дещо зростуть.

Іншим ускладнюючим фактором є збільшення кількості покупних або напівфабрикатів. Це збільшить суму відповідних матеріальних витрат, що неминуче призведе до зниження витрат на заробітну плату, відрахувань на соціальне страхування, а також витрат на сировину, витратні матеріали та, можливо, інші статті витрат. Розглянемо наступну таблицю 3.3.

Аналізуючи структуру витрат на виробництво, слід зауважити, що питома вага матеріальних витрат за звітний період в порівнянні з минулим роком зменшилася на 1,6%, а в порівнянні з планом зросла на 0,7 %. Сума амортизаційних відрахувань, порівнюючи звітний рік з планом не змінилася, а по відношенню до минулого року зросла на 2,2%. Витрати на оплату праці працівникам за фактичний період відносно плану зменшилися на 0,5%, а по відношенню до минулого року зросли на 0,1%. Відрахування на соціальне страхування за звітний період в порівнянні з планом знизилися на 0,2%, а відносно минулого року зросли на 0,1%. Інші витрати у поточному році, порівнюючи з планом, не змінилися, а порівнюючи з минулим роком помітно зменшилися на 0,8%

Таблиця 3.3 – Характеристика структури витрат на виробництво

| № п\п | Елементи витрат                       | Питома вага витрат у мин. році, % | Витрати                   |                |                           |                | Відхилення, (%) |           |
|-------|---------------------------------------|-----------------------------------|---------------------------|----------------|---------------------------|----------------|-----------------|-----------|
|       |                                       |                                   | За планом                 |                | Фактично                  |                | Від мин. року   | Від плану |
|       |                                       |                                   | У грош. виразі, тис. грн. | Питома вага, % | У грош. виразі, тис. грн. | Питома вага, % |                 |           |
| 1.    | Матеріальні витрати                   | 80.2                              | 4845.7                    | 77.9           | 5125.1                    | 78.6           | -1.6            | +0.7      |
| 2.    | Амортизація                           | 16                                | 236.4                     | 3.8            | 248.2                     | 3.8            | +2.2            | —         |
| 3.    | Оплата праці                          | 11.6                              | 759.1                     | 12.2           | 766.4                     | 11.7           | +0.1            | -0.5      |
| 4.    | Відрахування на соціальне страхування | 4.3                               | 283.2                     | 4.6            | 283.4                     | 4.4            | +0.1            | -0.2      |
| 5.    | Інші витрати                          | 2.3                               | 95.7                      | 1.5            | 99.5                      | 1.5            | -0.8            | —         |
| 6.    | Усього витрат на виробництво          | 100                               | 6220.1                    | 100            | 6522.6                    | 100            | x               | X         |

Отже, за звітний період в порівнянні з минулим відбулося зростання витрат на амортизаційні відрахування, оплату праці працівникам, відрахування на їх соціальне страхування, але вдалося знизити матеріальні витрати та інші витрати,



що безперечно є високим результатом у виробничій діяльності даного підприємства у звітному році.

Щоб краще зрозуміти структуру витрат на виробництво, розглянемо динаміку витрат на виробництво за 2018 — 2020 рр. (таблиця 3.4).

Аналізуючи динаміку структури витрат на виробництво, помітно, що найбільшу частку у структурі витрат займають матеріальні витрати, які у фактичному періоді, проти минулого зросли на 5.7%, це свідчить про матеріаломісткість даної галузі.

Таблиця 3.4 – Динаміка структури витрат на виробництво

| №  | Елементи витрат                       | 2018 рік, тис. грн. | Питома вага витрат у 2019р., % | 2019 рік, тис. грн. | Питома вага витрат у 2019р., % | 2020 рік, тис. грн. | Питома вага витрат у 2020р., % | Відхилення від минулого року |               |
|----|---------------------------------------|---------------------|--------------------------------|---------------------|--------------------------------|---------------------|--------------------------------|------------------------------|---------------|
|    |                                       |                     |                                |                     |                                |                     |                                | Абсолютне (+;-)              | Відносне, (%) |
| 1. | Матеріальні витрати                   | 4596.2              | 77.5                           | 4845.7              | 80.2                           | 5125.1              | 78.6                           | +279.4                       | 105.7         |
| 2. | Амортизація                           | 219.5               | 3.7                            | 236.4               | 1.6                            | 248.2               | 3.8                            | +11,8                        | 104.9         |
| 3. | Оплата праці                          | 741.3               | 12.5                           | 759.1               | 11.6                           | 766.4               | 11.7                           | +7.3                         | 100.9         |
| 4. | Відрахування на соціальне страхування | 282.9               | 4.7                            | 283.2               | 4.3                            | 283.4               | 4.4                            | +0,2                         | 100.07        |
| 5  | Інші витрати                          | 90,2                | 1.5                            | 95.7                | 2.3                            | 99.5                | 1.5                            | +0.2                         | 103.9         |
| 6. | Усього витрат на виробництво          | 5930.1              | 100                            | 6220.1              | 100                            | 6522.6              | 100                            | 302.5                        | 104.8         |

Витрати на амортизацію у базовому році зросли відносно минулого на 4.9%. Витрати на оплату праці за аналогічний період збільшилися на 0.9%, витрати на соціальне страхування у 2020 році проти минулого 2019 року зросли на 0.7%, інші витрати за фактичний рік відносно минулого зросли на 3.9%. Усього витрати на виробництво у 2020 році проти 2019р збільшилися на 4.8%.

Розглянемо та проаналізуємо таблицю 3.5.

Таблиця 3.5 – Вплив основних факторів на відхилення фактичного фонду оплати праці за звітний рік від минулого року

| № п\п | Показник  | Одиниці виміру | Минулий рік | Звітний рік | Відхилення |       |
|-------|---|----------------|-------------|-------------|------------|-------|
|       |   |                |             |             | (+;-)      | %     |
| 1.    | Фонд оплати праці усього                          | Тис. грн       | 638,2       | 807,8       | 169,6      | 126,5 |
| 2.    | Середньооблікова чисельність осіб                 | Чол.           | 130         | 132         | +2         | 101,5 |
| 3.    | Середньомісячна заробітна плата одного працюючого | Грн.           | 409,1       | 509,9       | +100,8     | 124,6 |

Аналізуючи дану таблицю, слід зазначити, що у звітному році проти минулого року, фонд оплати праці зріс на 169,6 тис. грн., тобто на 26,5%, середньооблікова чисельність осіб збільшилася на 1,5%, середньомісячна заробітна плата одного працюючого за аналогічний період зросла на 24,6%.

Таблиця 3.6 – Аналіз витрат фонду заробітної плати

| №  | Показник  | Минулий рік |               | Звітний рік |                | Відхилення |      |
|----|---|-------------|---------------|-------------|----------------|------------|------|
|    |   | Тис. грн.   | Питома вага,% | Тис. грн.   | Питома вага, % | (+;-)      | %    |
| 1. | Фонд оплати праці усього, в.т.ч. основна заробітна плата, | 638,2       | 100           | 807,8       | 100            | +169,6     | X    |
|    | • додаткова заробітна плата,                              | 522,9       | 81,9          | 665,0       | 82,3           | +142,1     | +0,4 |
|    | • заохочення і компенсаційні виплати                      | 115,3       | 18,1          | 139,7       | 17,3           | +24,4      | -0,8 |
|    |   | —           | —             | 3,1         | 0,4            | +3,1       | +0,4 |

При аналізі даної таблиці помітно, що у фактичному періоді в порівнянні з минулим роком, фонд оплати праці зріс на 169,6 тис. грн., фонд основної заробітної плати зріс на 142,1 тис грн., фонд додаткової заробітної плати за аналогічний період зріс на 24,4 тис. грн., у звітному році також були виплачені заохочення та компенсаційні виплати в сумі 3,1 тис. грн.. Ріст цих показників

засвідчує, що персонал підприємства зацікавлений у роботі, оскільки за звітний рік усі показники фонду заробітної плати зросли.

Отже, негативні відхилення одними статтями не можна розглядати завжди ізольовано від позитивних відхилень за іншими статтями.

Розглянемо таблицю 3.7, в якій подано аналіз витрат на одну гривню продукції ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» .

Таблиця 3.7 – Витрати на одну гривню продукції

| № п/п | Показник   | План   | Фактичний випуск продукції               |                                |   |                      |
|-------|--|--------|--|--------------------------------|---|----------------------|
|       |  |        | За плановими нормами та плановими цінами | За цінами, внесеним и до плану | За діючими цінами на матеріали та продукцію | За фактичними цінами |
| 1     | Обсяг продукції в діючих цінах, тис. грн.        | 7632.5 | 7670.8                                   | 7670.2                         | 7675.8                                      | 7690.3               |
| 2     | Собівартість продукції, тис. грн.                | 6522.6 | 6595.0                                   | 6612.2                         | 7142.3                                      | 7142.3               |
| 3     | Витрати на одну гривню продукції (р.2/р.1), коп. | 85.45  | 85.98                                    | 86.20                          | 93.04                                       | 92.87                |

Наведені дані в таблиці 3.7 показують, що на підприємстві собівартість продукції зросла проти плану на 619.7 тис. грн. (7142.3-6522.6), або на 9.5%.

Витрати на одну гривню продукції зросли на 7.42 коп. (92.87-85.45), або на 9.1%  $[(92.87-85,45)*100]/85.45$ .

Проведений аналіз довів, що на зміну фактичних витрат в порівняння з плановими впливають такі чинники: зміна структури асортименту виготовленої продукції; зміна рівня витрат (норм витрат ) у собівартості окремих її видів; зміна гуртових цін на спожиті матеріали, паливо, зміна транспортних тарифів; зміна цін на продукцію.

### 3.3 Планування заходів зі зниження собівартості продукції

Собівартість продукції, яка відображає рівень виробничих витрат, комплексно характеризує ступінь використання всіх ресурсів підприємства.

Собівартість продукції комплексно характеризує ступінь використання всіх ресурсів підприємства, а отже, рівень техніки, технології, які використовуються при виготовленні продукції, та організації виробництва. Чим успішнішим є управління підприємством, тим ефективніше використовуються всі виробничі ресурси на підприємстві, і чим успішніше вдосконалюється обладнання, будь-яка техніка, технології та організація виробництва, тим нижчими будуть загальні виробничі витрати, тобто собівартість одиниці продукції. Тому що, собівартість є одним з найважливіших показників ефективності виробництва, ефективності використанні всіх видів ресурсів, які є в наявності.

Розглядаючи усі складові для виробництва продукції, ми розуміємо, що основними шляхами зниження собівартості продукції є (рисунки 3.1)

- Впровадження економічних технологій виробництва та ефективне їх використання на максимальну потужність;
- Зменшення використання матеріальних, паливно-енергетичних витрат;
- максимальне впровадження механізованих та автоматизованих виробничих процесів
- Впровадження новітніх прогресивних матеріалів, що зробить продукцію більш дешевою, тобто більш конкурентною ;
- Поглиблення спеціалізації та кооперування;
- Підвищення продуктивності праці на кожному робочому місці;
- впровадження технічно обґрунтованих норм витрат для всіх видів матеріалів, які використовуються у виробництві
- максимальне зменшення витрат на обслуговування виробництва
- максимальне скорочення адміністративних витрат;

- використання міжнародного досвіду у сфері зниження витрат в даній галузі;

- Ефективне та максимальне використання виробничих потужностей [2].

Дотримання всіх ключових принципів ефективного розміщення виробничих сил, дотримання всіх ключових принципів ефективного розміщення виробничих сил, скорочення маршрутів між ними – все це є важливим попереднім заходом для зниження витрат і більш повне використання наявних ресурсів підприємства.

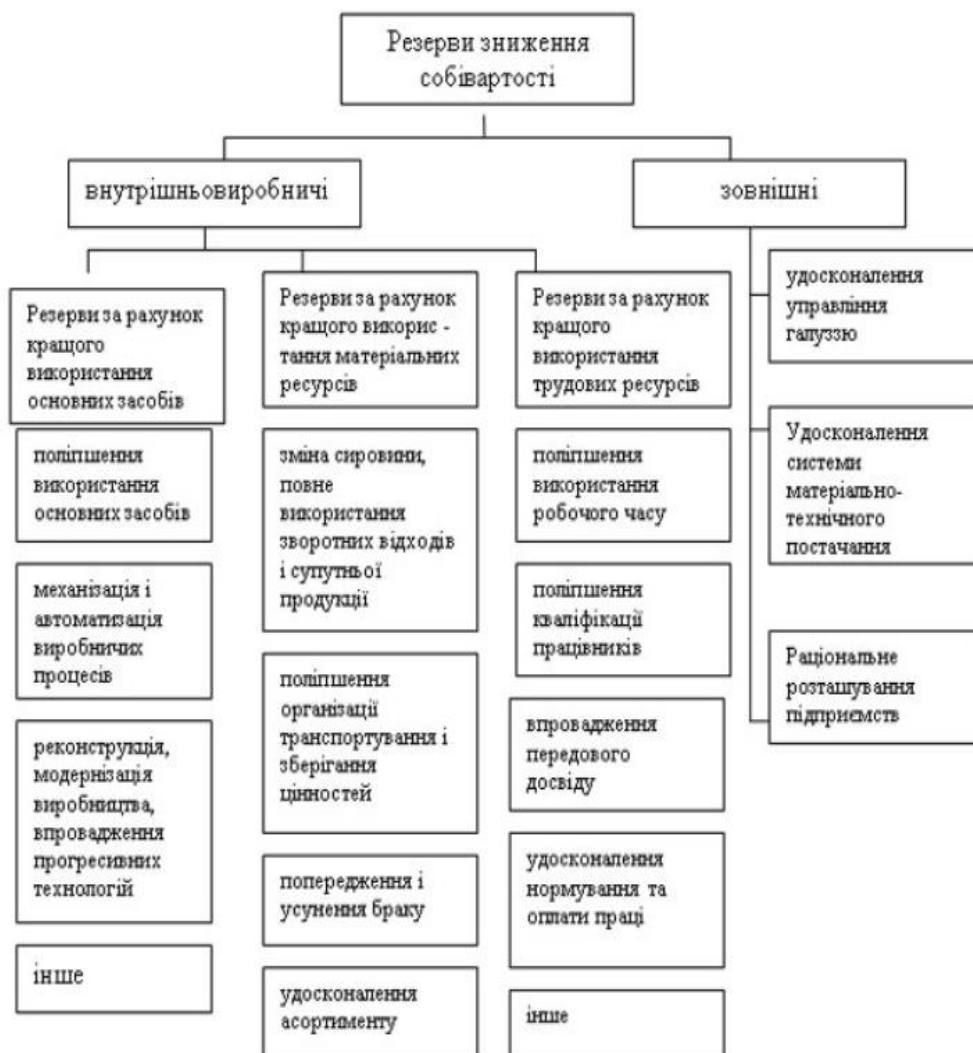


Рисунок 3.1 – Резерви зниження собівартості [9]

Головним резервом скорочення витрат на одиницю продукції є повне використання наявних ресурсів підприємства та збільшення обсягів виробництва на існуючій технологічній базі, збільшення обсягів виробництва при незмінному використанні робочої сили та основних фондів. Збільшення обсягів виробництва призводить до зниження собівартості продукції за рахунок зменшення постійних витрат на одиницю продукції.

Зниження собівартості продукції сприяє збільшенню прибутку та конкурентоспроможності підприємств, сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємств. Важливо також дотримуватися всіх ключових принципів ефективного розміщення продуктивних сил. Це означає скорочення шляхів між виробниками та покупцями, між виробництвом та сировинними базами.

Дотримання загальноекономічних принципів і законодавства є важливим способом зниження виробничих витрат, не призводить до погіршення якості кінцевого продукту і дозволяє вітчизняним виробникам отримати нових клієнтів і нові прибутки.

## ВИСНОВКИ

Собівартість одиниці виробу на підприємстві – це найважливіший узагальнюючий показник ефективності виробництва підприємства. Цей узагальнюючий показник відображає всі сторони господарської діяльності, тобто ступінь технічної оснащеності та досконалості технологічних процесів, рівень організації виробництва і праці, ступінь використання виробничих потужностей, ефективність використання матеріальних і трудових ресурсів, інших умов і факторів, що характеризують виробництво, інші умови та фактори, що характеризують виробничо-господарську діяльність. І в цілому рівень фінансового стану підприємства, рівень отриманого їм прибутку і прибутковість

Зниження собівартості продукції збільшує прибуток і сприяють підвищенню конкурентоспроможності. Тому, постійно шукаючи нові шляхи та фактори зниження виробничих витрат, українські підприємці можуть зменшити свої виробничі витрати.

Проаналізувавши витрати на виробництво продукції ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» за 2010-2012 рр. можна сказати, що загалом результати діяльності підприємства визначаються як задовільні. Результати аналізу свідчить про зростання виробництва виготовленої продукції на 38.4% у порівнянні з минулим роком.

Зростання виробництва відбувся повиготовленню наступної продукції: «Маслофасоване, «Масло селянське», «Сир Н-Сіверський». У звітному 2020 році відбулось збільшення середньоспискової чисельності працюючих у порівнянні з 2019 роком. Продуктивність праці становить на 36,3% вище проти відповідного періоду минулого року. Заробітна плата у звітному періоді проти минулого зросла на 24.6%, що безперечно є хорошим результатом у діяльності підприємства.

Випереджуючі темпи росту продуктивності праці над темпами росту заробітної плати є позитивними у діяльності ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод».

Фондовіддача у звітному році зросла на 24.2% проти минулого 2019 року.

Аналіз структури витрат на виробництво продукції на ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» показав, що дане виробництво є матеріаломістким:

Питома вага матеріальних у звітному році склала 78.6%, витрати на оплату праці склали 11.7%. Усього на підприємстві витрати на виробництво зросли на 4.8% проти минулого року.

Аналіз затрат на 1 грн. собівартості продукції показав, що у звітному році затрати на 1 грн. реалізованої продукції зросли на 42,1%, а собівартість затрат на 1 грн. виготовленої продукції зросла на 42,0% за аналогічний період.

Аналіз впливу факторів на ріст собівартості продукції засвідчив, що надлишкове зростання собівартості склалося під впливом росту цін на сировину і матеріали, і випуску виробів з низьким рівнем рентабельності.

Аналіз собівартості продукції за калькуляційними статтями засвідчив ріст заробітної плати, а також ріст відрахувань на соціальне страхування, ріст вартості сировини і матеріалів.

У звітному році рентабельність виробів зросла. Це стосується казеїну технічного, кефіру 2,5% жирності. Нерентабельним виробництвом у звітному році залишився випуск сиру пісного, твердого та молока 3,6% жирності.

Отже, підсумовуючи діяльність ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» (на основі теоретичних та практичних досліджень, аналізу та обґрунтованих висновків) можна з впевненістю стверджувати, що зниження собівартості може відбутися за наступних умов:

- створення автоматизованих систем керування виробництвом, при використанні електронно обчислюваних машин (ЕОМ);
- удосконалення і модернізація існуючої техніки і технології;
- застосування економічних замінників сировини, повне використання відходів у виробництві;
- великий резерв містить у собі удосконалення якості продукції, дизайну, зниження її матеріаломісткості і трудомісткості, тобто конкурентоспроможність товару на ринку;



- зниження собівартості продукції може також відбутися при удосконаленні організації виробництва і праці (змін в організації виробництва, формах і методах праці при розвитку спеціалізації виробництва, поліпшення використання основних фондів, поліпшення матеріало-технічного постачання, скорочення транспортних витрат).

Використання цих дуже важливих резервів у теперішніх умовах жорсткого та конкурентного ринку дозволять ПАТ «Новгород-Сіверський сирзавод» завоювати нові та добре втриматися на старих ринках збуту та реалізації продукції, знайти свого споживача (виготовляючи якісну, корисну та недорогу продукцію), посісти провідне місце серед аналогічних фірм-конкурентів, виробників молочної продукції.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анализ хозяйственной деятельности в промышленности. Богдановская Н. А., Мигун О. М. под общей редакцией Семенова В.И. – 2006.
2. Аудит себестоимости продукции/ С.М. Бычкова, Н.В. Лебедева. // Экономика перерабатывающих предприятий-2007.
3. Бойчик І.М., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В., Економіка підприємства: Навч. посіб., 2-ге вид., виправлене і доповнене.— К.: «Каравела», Львів: «Новий світ—2000», 2019;
4. Бурчевський М. І. Економічний аналіз / Бурчевський М. І. – К.: КНЕУ, 2020. – 540 с.
5. Василенко О.О. Антикризове управління підприємством / Василенко О.О. – К.: ЦУЛ, 2003. – 296 с.
6. Василенко В. О. Стратегічне управління. Навчальний посібник. І В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко - К.: ЦУЛ, 2003. - 396 с
7. Григор Н.М., Клименко М.І., Петрова Р.С., Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості. Київський державний інститут економіки хімічної промисловості, К. — 2021. —168с.;
8. Зінченко О.А. Управління якістю фінансового результату підприємства / О.А. Зінчен-ко // Економіка та управління підприємствами. – 2010. – С. 109-114.
9. Економічний аналіз: Навч. посіб./ М.І. Горбатюк; за ред.. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченька. — К.: КНЕУ, 2021. — 540с.;
- 10.Економіка підприємства: Підручник / за ред. С.Ф. Покропивного, 2-ге вид., перероблене і доповнене. — К.: КНЕУ, 2020.;
- 11.Івахненко В.М., Курс економічного аналізу: Навч. посіб. Для самостійного вивчення дисципліни. — К.: КНЕУ, 2020. — 263с.;
- 12.Карпенко Г. В. Шляхи удосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко //Економіка держави. –2010. – №1. – С. 61-62.

13. Куденко Н. Д. Дискусійні проблеми сутності і змісту маркетингової стратегії підприємства // Вісник НУ „Львівська Політехніка» „Логістика». – 2004. -№499. с. 72-78
14. Кіндрацька Г.І. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / Г.І. Кіндрацька.— К. : Знання, 2006. – 366 с.
15. Мартиненко М. М. Стратегічний менеджмент: Підручник для студ. вищ. навч. закл. — К.: Каравела, 2006.-^320 с
16. Мілевський С.В. Моделі аналізу та управління конкурентоспроможністю промислових підприємств / С.В. Мілевський, О.В. Мілов – Х. : Видавництво ХНЕУ, 2017. – 156 с.
17. Мельничук А.Ю. Формування і реалізація стратегічного управління сучасними амі як чинника підвищення їх конкурентоспроможності та сталого розвитку / А.Ю. Мельничук // Економіка та управління АПК. – 2019. – Вип. 1(66). – С. 113-119.
18. Мних Є.В., Бутко А.Д., Мелешко Н.М., Кравченко Г.О., Барабаш Н.С., Редько К.О., Економічний аналіз: Практикум. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 432с.;
19. Мних Є.В., Економічний аналіз: Підручник. — К.: Центр навчальної літератури, 2003. — 412с.;
20. Планування діяльності підприємства: Навч.—метод. посіб. для самост. вивч. дисц./ М.А. Белов, Н.М. Євдокимова, В.Є. Москалюк та ін., за заг. ред. В.Є. Москалюка. — К.: КНЕУ, 2002. — 252с.;
21. Покропивний С. Ф. Підприємництво: стратегія, організація, ефективність / Покропивний С. Ф. – К. : КНЕУ, 2008. – С. 24.
22. Практикум по економічному аналізу діяльності підприємств. П.В. Смекалов, - 2017.
23. Протопопова В.О. Економіка підприємства : підручник / В.О. Протопопова, А.Н. Полянська. – К. : Вид-во ЦУЛ, 2021. – 220 с.
24. Рафикова, Н., Влияние цен на себестоимость продукции/ Н. Рафикова. // Экономист. – 2016 № 39. – С. 132-138

25. Рудницька О.М. Шляхи покращення фінансового стану українських підприємств /О.М. Рудницька, Я.Р. Біленька // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Збірник наукових праць. – 2009.
26. Сабадаш В. В. Науково-методичні підходи до розроблення варіантів ефективної стратегії розвитку підприємства, 2010. – Донецьк – . 60–69.
27. Степасюк О.С. Методологічні засади формування стратегії підприємства / О.С. Степасюк. // Науковий вісник НАУ. – 2006. – Вип. 97. – С. 295-299.
28. Сугонятко О. А. Аналіз фінансового стану підприємств і шляхи його оздоровлення / О. А. Сугонятко // Фінанси України. – 2001. – № 3. – С. 42-45.
29. Ширококов В.Г. Формирование себестоимости и доходов в системе управленческого учета/ В.Г. Ширококов. // Экономика перерабатывающих предприятий - 2015.
30. Циба Т.Є. Особливості і механізм стратегічного планування / Т.Є. Циба // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – №2(56). – С. 159-172